

Міністерство освіти і науки України

Національний університет водного господарства та
природокористування

Кафедра охорони праці та безпеки життєдіяльності

03-10-148М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до проведення практичних занять та
виконання самостійної роботи
з навчальної дисципліни

«ЕКОНОМІКА ОХОРОНИ ПРАЦІ»

для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Охорона праці»
спеціальності 263 «Цивільна безпека»
усіх форм навчання

Рекомендовано науково-
методичною радою
з якості ННІ будівництва,
архітектури та дизайну
Протокол № 1 від 28.08.2025 р.

Рівне – 2025

Методичні вказівки до проведення практичних занять та виконання самостійної роботи з дисципліни «Економіка охорони праці» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Охорона праці» спеціальності 263 «Цивільна безпека» усіх форм навчання. [Електронне видання] / Поліщук-Герасимчук Т. О. – Рівне : НУВГП, 2025. – 13 с.

Укладач: Поліщук-Герасимчук Т. О., канд. техн. наук, доцент кафедри охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Відповідальний за випуск: Кухнюк О. М., к.т.н., доцент, завідувач кафедри охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Керівник групи забезпечення спеціальності 263 «Цивільна безпека», к.т.н., доц. Кухнюк О. М.

ЗМІСТ

Вступ	3
1. План проведення практичних занять	3
2. Питання до виконання самостійної роботи	7
3. Питання гарантованого рівня знань	8
4. Критерії оцінювання знань студентів	9
Список літератури	12

© Т. О. Поліщук-Герасимчук, 2025
© Національний університет
водного господарства
та природокористування, 2025

Вступ

Методичні вказівки розроблені для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 263 «Цивільна безпека» за всіма формами навчання й передбачають надання допомоги в підготовці до лекційних і практичних занять, виконанні самостійної роботи та складанні підсумкових модульних контролів із навчальної дисципліни «Економіка охорони праці».

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування у здобувачів системи теоретичних знань та практичних вмінь (навичок) щодо економічних методів управління охороною праці суб'єкта господарювання, способів планування та механізмів реалізації заходів з безпеки праці, а також розрахунку економічної ефективності.

В процесі опанування навчальної дисципліни здобувач набуває таких компетентностей:

- здатність приймати обґрунтовані рішення.

Результати навчання, які набувають здобувачі вищої освіти, вивчаючи дану дисципліну є такими:

- здійснювати техніко-економічні розрахунки заходів у сфері професійної діяльності.

1. ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття №1. Аналіз та розробка організаційної структури системи економічної безпеки на середніх та великих підприємствах:

1. Аналіз чинної організаційної структури підприємства: виявлення підрозділів, що відповідають за безпеку, оцінка сильних і слабких сторін.

2. Побудова моделі організаційної структури служби економічної безпеки: визначення рівнів управління, розподіл функцій між відділами (фінансова безпека, кадрова, інформаційна, правова).

3. Функціональний розподіл завдань між підрозділами економічної безпеки (аналітика, контроль, аудит тощо)

4. Порівняння особливостей організаційних структур економічної безпеки на середніх та великих підприємствах (централізована чи децентралізована модель, вплив масштабу бізнесу).

Практичне заняття №2. Економічна безпека підприємства як захист від негативних впливів (загроз):

1. Поняття та складові економічної безпеки підприємства
2. Класифікація загроз: зовнішні (ринкові, політичні, конкурентні) та внутрішні (фінансові, кадрові, інформаційні).
3. Методи оцінки рівня економічної безпеки.
4. Інструменти протидії негативним впливам: організаційні, економічні, правові, інформаційні.
5. Приклади кризових ситуацій та способи їх подолання.

Практичне заняття №3. Економічна безпека підприємства як стан стійкості чи рівноваги або ефективного використання його ресурсів:

1. Сутність економічної безпеки як стану стійкості та рівноваги.
2. Ресурсний підхід до оцінки економічної безпеки підприємства.
3. Показники ефективності використання трудових, фінансових, виробничих та інформаційних ресурсів.
4. Методи оцінки рівня економічної стійкості підприємства.
5. Баланс інтересів підприємства з інтересами зовнішнього середовища.

Практичне заняття №4. Економічна безпека як захист від методів кримінальної конкуренції:

1. Поняття та структура економічної. Основні складові: фінансова, інформаційна, правова, кадрова, ресурсна.
2. Методи кримінальної конкуренції: недобросовісна реклама, підкуп і шантаж, викрадення комерційної таємниці, корупційні схеми та рейдерство.
3. Наслідки кримінальної конкуренції: фінансові збитки, руйнування репутації підприємств, загрози національній економічній безпеці.
4. Системи та механізми захисту: правові інструменти: законодавство України про конкуренцію, антимонопольна політика, організаційні заходи: служби безпеки на підприємствах, корпоративна етика, інформаційні заходи:

кіберзахист, захист даних, NDA, державні та міжнародні інституції боротьби з економічними злочинами.

Практичне заняття №5. Дослідження економічних ризиків різних галузей промисловості:

1. Визначити основні ризики, притаманні галузі (економічні, екологічні, соціальні, політичні).

2. Встановити їх ймовірність виникнення та можливі наслідки.

3. Запропонувати способи мінімізації або уникнення ризиків.

4. Сформувати коротку презентацію результатів (схема, таблиця, SWOT-аналіз).

Практичне заняття №6. Персонал і оплата праці на підприємстві (показники продуктивності трудових ресурсів підприємства; нормування праці; класифікація витрат робочого часу; аналіз використання робочого часу, організація оплати праці):

1. Показники продуктивності трудових ресурсів підприємства: визначення продуктивності праці, основні показники: виробіток, трудомісткість, середня продуктивність на одного працівника.

2. Нормування праці: види норм праці: норма часу, норма виробітку, норма обслуговування, методи встановлення норм (аналітично-дослідний, статистичний).

3. Класифікація витрат робочого часу: поділ на: продуктивні, непродуктивні, втрати робочого часу.

4. Аналіз використання робочого часу: баланс робочого часу одного працівника, коефіцієнти використання фонду робочого часу.

5. Організація оплати праці: форми та системи оплати праці (почасова, відрядна, змішана), преміювання та додаткові виплати.

Практичне заняття №7. Показники ефективності виробничо-господарської діяльності (прибуток підприємства, методи планування; механізм формування, оподаткування і розподілу прибутку підприємства, рентабельність продукції, виробництва, капіталу, продажів):

1. Прибуток підприємства: види прибутку (валовий, операційний, чистий), значення прибутку як основного результативного показника діяльності.

2. Методи планування прибутку: прямого рахунку, аналітичний метод, показників рентабельності.

3. Механізм формування, оподаткування і розподілу прибутку: формування прибутку: доходи – витрати, розподіл прибутку: дивіденди, реінвестування, резерви.

4. Рентабельність: види рентабельності -продукції, виробництва, капіталу, продажів.

Практичне заняття №8. Економічна оцінка збитку від виробничого травматизму і професійної захворюваності:

1. Виробничий травматизм та професійні захворювання: визначення понять, основні причини виникнення (технічні, організаційні, психофізіологічні, санітарно-гігієнічні).

2. Види збитків від виробничого травматизму: прямі збитки (виплати на лікування, компенсації, витрати на розслідування та ліквідацію наслідків), непрямі збитки (втрата робочого часу, зниження продуктивності, витрати на підготовку замінного працівника).

3. Методи економічної оцінки збитків: прямого рахунку, розрахунок збитків на основі показників втрати робочого часу, інтегральна оцінка (з урахуванням як прямих, так і непрямих втрат), формули для обчислення економічних збитків.

Практичне заняття №9. Оцінка соціально-економічної ефективності заходів щодо поліпшення умов і охорони праці:

1. Соціальна ефективність заходів з охорони праці: зниження рівня травматизму та профзахворювань, поліпшення морально-психологічного клімату, зростання задоволеності працею та зменшення плинності кадрів.

2. Економічна ефективність заходів: зменшення прямих і непрямих збитків від травматизму, зростання продуктивності праці, зниження витрат на лікування, компенсації та простої.

2. ПИТАННЯ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№	Назва теми
1	Проаналізуйте законодавчу базу України з питань охорони праці та визначте роль держави в економічному забезпеченні безпеки праці.
2	Розрахуйте економічні втрати підприємства від виробничого травматизму за заданими статистичними даними.
3	Порівняйте прямі та непрямі витрати на ліквідацію наслідків виробничих аварій.
4	Охарактеризуйте основні джерела фінансування охорони праці на підприємстві.
5	Розробіть пропозиції щодо економічного стимулювання працівників до дотримання правил безпеки.
6	Складіть кошторис витрат на охорону праці для умовного виробничого підрозділу.
7	Дослідіть соціально-економічні наслідки нещасних випадків на виробництві
8	Обґрунтуйте економічну доцільність інвестування у профілактичні заходи з охорони праці
9	Розрахуйте коефіцієнти частоти та тяжкості виробничого травматизму на основі умовних статистичних даних.
10	Підготуйте аналітичний огляд сучасних методів економічної оцінки ефективності заходів з охорони праці

Підсумком самостійної роботи здобувача вищої освіти денної і заочної форм навчання є складання письмового звіту за вказаними темами, який виконується у вигляді окремого звіту.

Звіт складається з плану, основної частини, списку використаної літератури та додатків (при необхідності).

Загальний обсяг звіту визначається з розрахунку 0,5 – 0,75 сторінки на 1 годину самостійної роботи для здобувачів вищої освіти денної форми навчання і 0,2-0,3 сторінки для здобувачів вищої освіти, що навчаються заочно чи дистанційно.

Звіт оформлюється на стандартному аркуші паперу формату А4 (210х297) з одного боку, шрифт Times New Roman 14 кегль, інтервал 1,5. Поля: праве – 10 мм, верхнє, нижнє, лівє - 20 мм. Звіт, за вказівкою викладача, надсилається на навчальну платформу Moodle.

Розгляд, а при потребі – захист звіту про самостійну роботу відбувається у терміни, обумовлені викладачем.

3. ПИТАННЯ ГАРАНТОВАНОГО РІВНЯ ЗНАНЬ

1. Що є об'єктом вивчення дисципліни «Економіка охорони праці»?
2. Які основні завдання економіки охорони праці?
3. Дайте визначення поняттю «охорона праці».
4. Які законодавчі акти України регулюють охорону праці?
5. Що таке система управління охороною праці на підприємстві?
6. Назвіть основні права працівників у сфері охорони праці.
7. Хто несе відповідальність за створення безпечних умов праці на підприємстві?
8. Які економічні збитки спричиняють нещасні випадки на виробництві?
9. Що включає прямий економічний збиток від нещасного випадку?
10. Що відносять до непрямих економічних збитків від аварій та травматизму?
11. Як визначається економічна ефективність заходів з охорони праці?
12. Які існують види витрат на охорону праці?
13. Що таке профілактичні заходи з охорони праці?
14. Як розраховується вартість робочого місця з безпечними умовами праці?
15. Що таке компенсації працівникам за роботу в шкідливих умовах?
16. Які пільги та гарантії передбачені для працівників, зайнятих на роботах зі шкідливими умовами праці?
17. Як класифікуються виробничі ризики?
18. Що таке соціально-економічні наслідки травматизму?
19. Які показники використовуються для оцінки рівня виробничого травматизму?

20. Що таке коефіцієнт частоти травматизму?
21. Як визначається коефіцієнт тяжкості травматизму?
22. Що таке інтегральний показник травматизму?
23. Які основні джерела фінансування охорони праці на підприємстві?
24. Як формується фонд охорони праці на підприємстві?
25. Які функції виконує Фонд соціального страхування України у сфері охорони праці?
26. Які основні види профілактичних заходів фінансуються Фондом соціального страхування?
27. У чому полягає економічна доцільність інвестування в охорону праці?
28. Які основні принципи економічного стимулювання безпечних умов праці?
29. Що таке «вартість людського капіталу» у контексті охорони праці?
30. Які методи використовуються для оцінки економічної ефективності заходів з охорони праці?

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ

Поточний та підсумковий контроль знань здобувачів вищої освіти проводиться в усній, письмовій та в комп'ютерній формах і оцінюється в межах 100 балів (практична складова 60 балів, модульна складова 40 балів). Здобувач вищої освіти набирає бали за виконання певних видів робіт (виконання практичної, самостійної роботи, опитування за матеріалом, тощо) в межах тем навчальної дисципліни. Для отримання **заліку** здобувачу вищої освіти необхідно набрати не менше 60 балів, виконати практичні заняття та здати модульну складову у вигляді комп'ютерного тестування. Структуру та зміст контрольних питань та завдань визначає викладач керуючись діючих нормативних документів університету.

**Критерії оцінювання здобувачів вищої освіти за темами
навчальної дисципліни**

Назва теми	Бали	Форма контролю
	Денна форма	
Практичні заняття		
Аналіз та розробка організаційної структури системи економічної безпеки на середніх та великих підприємствах	7	Виконання завдань
Економічна безпека підприємства як захист від негативних впливів (загроз)	7	Виконання завдань
Економічна безпека підприємства як стан стійкості чи рівноваги або ефективного використання його ресурсів.	7	Виконання завдань
Економічна безпека як захист від методів кримінальної конкуренції	7	Виконання завдань
Дослідження економічних ризиків різних галузей промисловості	7	Виконання завдань
Персонал і оплата праці на підприємстві (показники продуктивності трудових ресурсів підприємства; нормування праці; класифікація витрат робочого часу; аналіз використання робочого часу, організація оплати праці).	7	Виконання завдань
Показники ефективності виробничо-господарської діяльності (прибуток підприємства, методи планування; механізм формування, оподаткування і розподілу прибутку підприємства, рентабельність продукції, виробництва, капіталу, продажів)	6	Виконання завдань

Економічна оцінка збитку від виробничого травматизму і професійної захворюваності	6	Виконання завдань
Оцінка соціально-економічної ефективності заходів щодо поліпшення умов і охорони праці	6	Виконання завдань
Усього практичні заняття	60	-
Усього поточна складова оцінювання	60	-
2. Підсумкова складова оцінювання		
Модульний контроль №1	20	-
Модульний контроль №2	20	-
Разом за модульною складовою	40	-
Всього	100	-

Оцінювання завдань поточного (модульного) контролю

Рівень складності завдань	Кількість завдань в білеті	Оцінка завдань (бали)	
		за одне	загальна
Економіка охорони праці Рів1.doc	26	0.5	0-13
Економіка охорони праці Рів2.doc	5	1	0-5
Економіка охорони праці Рів3.doc	1	2	0-2
Всього	32		20

Перелік нормативних документів університету що регулюють порядок оцінювання та проведення контрольних заходів:

- Положення про семестровий поточний та підсумковий контроль навчальних досягнень здобувачів вищої освіти .
- Система оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти (семестровий поточний контроль) зі змінами та доповненнями.

Список літератури

1. Економічна безпека національного енергетичного сектору в умовах глобалізації : колективна монографія / Довбенко Т. О., Abdullayev K. N., Білан Т. Р. та ін ; за заг. ред. О. Л. Гальцової. Херсон : Вид. дім «Гельветика», 2020. 280 с.
2. Кухнюк О. М., Кусковець С. Л., Довбенко Т. О. Інженерні рішення в охороні праці : навч. посіб. Рівне, 2024. 326 с. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/29810>
3. Довбенко Т. О. Вивчення професійних ризиків на підприємстві з виготовлення сухих будівельних сумішей. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2023. Вип. 1(101). С. 191–198. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/26623>
4. Довбенко Т. О. Міжнародні імперативи системи менеджменту гігієною та безпекою праці. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2022. Вип. 1(97). С. 346–354. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/24757>
5. Довбенко Т. О. Особливості розвитку, формування та організації умов праці. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2021. Вип. 1(93). С. 328–337. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/22710>
6. Ільїч Л. М., Акіліна О. В. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник. Київ : Київський ун-т ім. Бориса Грінченка, 2020. 952 с.
7. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ : Преса України, 1997. 80 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
8. Закон України «Про охорону праці» від 14.10.2003 р. № 2695-ХІІ: станом на 25 лютого 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12>
9. Податковий кодекс України: станом на 25 лютого 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2755-17>
10. Кодекс законів про працю України: станом на 25 лютого 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
11. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»: станом на 25 лютого 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14>

12. Закон України «Про колективні договори і угоди» від 01 липня 1993 р. № 3356-XII: в редакції від 04.10.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3356-12>
13. Закон України «Про соціальний діалог в Україні» від 23 грудня 2010 р. № 2862-VI: станом на 25 лютого 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>
14. Декларація МОП основних принципів та прав у світі праці: ухвалена Міжнародною конференцією праці 18 червня 1998 р.: станом на 25 лютого 2020 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=993_260
15. Конвенція про допомогу особам, котрі є безробітними з незалежних від них обставин № 44: станом на 25 лютого 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_204
16. Меморандум про взаєморозуміння щодо реалізації Програми гідної праці МОП для України на період 2016–2019 рр. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/MU16042>